

H.M. van den Brink s-a născut în anul 1956 și trăiește în Olanda. Reputat jurnalist, redactor șef al rețelei olandeze de televiziune VPRO, el desfășoară o prodigioasă acrivitate, publicând numeroase articole privitoare la politica și cultura Țărilor de Jos și a Statelor Unite ale Americii. Pasionat de coride, H.M van den Brink alocă mult timp documentării și publicării unor materiale legate de acest domeniu.

Over het water © 1998 by H.M. van den Brink
© 2008, Editura Institutul European Iași pentru prezenta ediție în limba română

INSTITUTUL EUROPEAN
Iași, str. Lascăr Catargi nr. 43, cod 700107, O.P.1, C.P. 161
tel. 0232/230800; tel./fax 0232/230197
E-mail: euroedit@hotmail.com
<http://www.euroinst.ro>

Descrierea CIP a Bibliotecii Naționale a României

VAN DEN BRINK, H. M.
Pe apă / H. M. van den Brink ; trad.: Daniela
Irimia. - Iași : Institutul European, 2008
ISBN 978-973-611-395-6

I. Irimia, Daniela (trad.)

821.112.5

Potrivit Legii nr. 8/1996, a dreptului de autor, reproducerea (parțială sau totală) a prezentei cărți fără acordul Editurii constituie infracțiune și se pedesește în conformitate cu aceasta.

Printed in ROMANIA

H. M. van den Brink

PE APĂ

Roman

Traducere de Daniela Irimia

INSTITUTUL EUROPEAN
2008

I

Cu jumătate de oră în urmă am auzit, pentru ultima oară, avioanele. Au trecut pe deasupra râului, la mare înălțime, după care uruitul lor grav s-a pierdut înspre est. Acum este liniște, se aud doar zgomotele nopții de iarnă la malul apei. Vântul fără odihnă. Undele lovind stîlpii debarcaderului. Nici o pasăre. Nici un țipăt neașteptat de nicăieri. Totuși, undeva în spatele meu, rare scîrțituri ale unei ferestre rău închise. Stau singur pe cel mai îndepărtat debarcader, al cărui lemn este înnegrit de umezeală și alunecos, și privesc atent înspre apă. Pe celălalt mal al râului se întinde orașul cu ferestre opace, șine de tramvai fără țintă, străzi fără verdeață. Privesc către celălalt mal, dar nu-l mai văd aproape deloc.

Mi-am imaginat cum ar fi să zbor către est. Mi-am reprezentat spațiul restrîns al carlingii, oamenii în jachete de piele, făcîndu-și treaba în liniște. Un singur gest este îndeajuns pentru ca să se facă înțeleși. Sînt numai luminile unei perechi de lămpi de control, verde și albastră. Un cadran luminos. Poate strălucirea unei țigări. Pe urmă, m-am gîndit la spațiul uriaș de sub burta avionului, la cum pîntecele acesta își caută calea prin aerul rarefiat, fără suport, neatîrnat de nimic, și am început să amețesc. M-am gîndit la distanța dintre acei oameni și ținta lor și la ceea ce aluneca pe sub ei între timp: bărăganul și pădurile, fermele cu acoperișurile lor abrupte, grupurile de case adunate laolaltă împotriva frigului în sate, orașele cu fabricile lor și împrejurul acestora străzile cenușii cu case în care oamenii stau adăpostiți cu toții cu o hîrtie neagră în fereastră. M-am gîndit la lacuri, la canale mari și mici, la pîraie și la râuri. M-am gîndit mai ales la apă, pentru că apa, argintie, e cea dintîi trează cînd ziua se ivește și viața reîncepe.

Peste rîu se întinde oraşul. Nu-l văd, dar pot simţi cum respiră greu şi cu teamă. Ca un animal mare care a hibernat pentru prea mult timp şi, duhnind, mult prea slab, se întreabă dacă se va mai trezi vreodată. Chiar podul abia dacă se poate zări de aici, podul cu lămpi elegante care leagă cartierul mărginaş de casele somptuoase de pe digul din spatele meu. Tremur în haina mea de ploaie. Mă aşez. Închid ochii. Lapoviţa îmi loveşte faţa.

Dar cînd mă lungesc pe spate şi mă întind, simt dintr-o dată, din nou, lemnul cald de-a lungul spinării şi pe dosul picioarelor, ca şi cum căldura s-ar fi păstrat acolo pentru mine în toţi aceşti ani. Şi este vară din nou şi deasupra mea văd un cer aproape fără nor, un cer de un albastru strălucitor, o cupolă străvezie care se întinde peste rîu, peste oraş şi peste ţinut. Cît a fost ziua de lungă, soarele încălzise scîndurile debarcaderului pînă cînd acestea au devenit de un gri deschis, aproape albe, şi încinse. Într-o clipă soarele îmi usucă transpiraţia de pe faţă, astfel că numai sarea rămîne în urmă-i, ale cărei firişoare le simt pe piele.

Debarcaderul este de fapt o plută care este ataşată cu inele metalice la un număr de stîlpi de-a lungul adăpostului pentru bărci, astfel că se poate mişca în sus şi în jos după cum nivelul rîului creşte sau scade. Mă leagănă încet odată cu undele după-amiezii, aproape imperceptibil, mai puţin atunci cînd stai lungit pe spate, lînced, ca mine, şi pluteşti epuizat, nemaştiind unde se termină trupul tău şi unde încep lemnul, apa şi văzduhul. În depărtare îl aud pe David strigînd.

Nu răspund.

Închid ochii.

Cînd îi deschid din nou, el este în spatele meu. Privesc în sus de-a lungul picioarelor lui, puternice şi acoperite de păr negru, văd că şi-a scos cămaşa şi şi-a legat-o în jurul umerilor.

„Terminat?”

Nu-i pot vedea bine faţa, dar cunosc privirea pe care mi-o aruncă. Ironică. Prietenos şi ironic. E felul în care priveşte el întotdeauna. Are chipul şi trupul cuiva căruia la naştere i-a fost dăruită nu numai o viaţă, ci întreaga lume i-a fost pusă în poală. De aceea ne tratează pe noi, ceilalţi, cu atîta calm, prietenos şi ironic.

„Frînt? A fost prea mult?”

Nu zic nimic şi nici nu apuc mîna pe care mi-a întins-o ca să mă ajute să mă ridic. Nu sînt invalid, departe de asta. Mă răsucesc pe o parte şi cu o mişcare rapidă şi suplă mă ridic înspre el. În picioare, sînt cît el de înalt. Nu la fel de puternic. Nici la fel de liniştit. Doar la fel de înalt.

Acum pot să văd că şi el este obosit. Transpiraţia se prelinge în dîre de sub bucelele lui negre, de-a lungul nasului pînă spre gură. Se strîmbă şi şi-o şterge cu cămaşa făcută ghem. Pentru prima oară îndrăznesc să gîndesc că el nu e doar partenerul meu, ci mai mult decît atît, poate un prieten. Ne-am antrenat din greu. Sub soarele necruţător, sub cerul fără nor, am vîslit cît de repede am putut de-a lungul rîului. Puţin mai jos de ponton se află barca goală, suporturile de alamă aruncă scînteii, vîslele sînt încrucişate. Ridicăm barca din apă. Ştergem cu o cîrpă învelişul de lemn de cedru, îl uscăm, îl băgăm înăuntru şi mergem să luăm vîslele. Şi atunci, în vreme ce ne îndreptăm împreună spre şopron, fiecare cu o vîslă în mînă, David îşi aşază pentru o clipă mîna pe umărul meu. Nu doar prietenos, ci ca un prieten adevărat. Nu în glumă, ci cu gravitate. Sînt atît de obosit. Strîng lemnul tare al vîslei şi-mi simt muşchii încordîndu-se încă o dată. Un val de adîncă fericire îmi invadează mîinile, braţele, umerii, pieptul şi picioarele. Sînt obosit şi fericit.

Fericire? Nu prea auzi vorbindu-se despre asta. Un cuvînt prea mult şi totul e ridicol. Două cuvinte şi totul se evaporă, dispăre. Şi totuşi nu pare fragilă, fericirea acestei veri. Este din carne şi muşchi, din soare şi lemn, din apă şi

piatră. Poți s-o apuci strâns și să-ți sprijini capul pe ea. O țin în mâini cu orele și nu dispare.

Și acum păstrez vara aceea, nu doar în mintea mea, ci în întreg trupul meu, din creștet pînă în tălpi. Vara în care riul era al nostru, ca și adăpostul pentru bărci, orașul, pajiștile și stufărișul de pe marginea apei. Fericirea există doar atunci cînd o poți atinge și o poți păstra, eu încă o am, vara anului 1939, acum, aici, în noaptea asta. Aud susurul blînd al apei și adînc, în oase, încă simt căldura scîndurilor pontonului.

Prima mea amintire despre rîu este alcătuită din lumină și spațiu. Mă văd pe mine și pe tatăl meu mergînd pe străzile din cartierul nostru, pe Topaasstraat, trecînd prin piața cu baia publică și apoi pe larga Smaragdstraat care nu dădea în altă stradă, ci ducea spre drumul larg ce străjuia rîul și, deci, spre o mare de lumină unde pomii foșneau și steagurile fluturau și unde erau o mulțime de oameni pretutindeni, iar zgomotul nu umplea spațiul, ci era vînturat în toate direcțiile, peste apă și în sus, spre cer.

Trebuie să fi avut doi sau trei ani, nu mai mult, pentru că stăteam pe umerii tatălui meu, iar tatăl meu e mic și plîpînd și deloc puternic. Cred că trebuie să fi fost o *regatta* sau o altă festivitate la care am fost, pentru că în memoria mea, rîul este un covor de unduire argintii pe care plutesc nenumărate ambarcațiuni mari și mici.

Am participat de atunci la multe astfel de zile festive și deși se spune că prima impresie este întotdeauna cea mai puternică, eu nu simt că bucuria mea cu astfel de prilejuri s-ar fi micșorat. A fost mai mult ca o iubire la prima vedere, care a devenit mai adîncă și mai intensă cu timpul. Mai tîrziu, eram încîntat cînd în zilele de sărbătoare rîul se umplea cu ambarcațiuni de agrement, vase de croazieră, bărci cu vîsle, luntre, gabare și vaporeșe, șleपुरi din lemn și fier, șalupe elegante, remorchere și orice mai poate pluti sau

naviga, toate împodobite și pline cu oameni voioși, rîzînd și țipînd din nimic, doar pentru că soarele strălucește și ei nu simt pămîntul sub picioare, pentru bucuria nemărginită a unei zile frumoase, fără griji, petrecute pe rîu. Am ajuns să cunosc rîul și în momentele lipsite de glorie, sub nori apăsători, cu valuri care se lovesc unul de altul și fac cea mai robustă navă să se simtă singură și vulnerabilă – iarna, chiar înainte ca apa să se transforme în gheață; pe timpul înșelătoarei primăveri; pe durata ploilor de vară, cînd apa este deodată scoasă din indolența sa și plesnită de un torent neașteptat la sfîrșitul unei zile – și am ajuns să iubesc toate aceste înfățișări ale sale. Rîul mi-a dezvăluit înțelesul mișcării și m-a învățat că mișcarea este viață. Sună exagerat? Poate chiar este. Dar așa simt, și nu altfel.

Din prima zi în care am văzut apa în mod conștient, trebuie să fi simțit ceva din puterea ei stranie. Sau poate că am făcut din acea zi o primă dată pentru că știu acum sfîrșitul poveștii. Oricum ar fi, pe lîngă culori și strălucire, îmi amintesc o anume imagine care mi-a lăsat o impresie de neșters.

După-amiaza se apropia de sfîrșit, se făcuse deja mai liniște pe rîu și pe străzile dimprejur. Merseserăm de-a lungul cheiului și urcaserăm scările podului cu felinare din fier forjat, podul care leagă grandios și elegant casele mari de pe malul liniștit al rîului cu orașul. Ne-am oprit la jumătatea podului. Tatăl meu m-a ridicat pe umeri și m-a lăsat să mă aplec peste gard și să privesc în jos. Văzută de atît de aproape, apa nu era argintie, ci de un albastru-gri și verde. În clipa în care m-am înclinat înapoi și tatăl meu a încercat să mă apuce de subsuori, un ascuțit de alamă se ivi sclipind de sub bolta podului, urmat de un aproape la fel de suplu arc acoperit cu un material alb-argintiu. Pînă a ne dezmetici, pînza a fost urmată de un om, de doi, de trei pînă la opt oameni cîți erau cu toții, care erau trași de sub pod ca un șirag de perle, sau mai degrabă care se extrăgeau ei înșiși de acolo, plutind și alunecînd, spintecînd apa și înaintînd

spre dreapta, spre stînga după cum tăiau apa cu vîslele lor lungi, îndepărtînd-o, apoi lăsînd-o în voie din nou, opt oameni în cămăși albe într-o cadență perfectă, urmați de un mic cîrmaci într-o jachetă albastră cu un megafon de alamă la gură, ca un punct sub un lung semn de exclamare. Totul s-a întîmplat preț de cîteva secunde, dar atîta timp cît am putut, am privit nu doar după vîslași, dar și spre urma pe care o trăgeau după ei de sub pod, un mănunchi de linii și de vîrtejuri, acolo unde vîslele loveau apa cu putere, asemenea urmelor de pași care, de îndată ce au fost făcute, încep să se șteargă singure, după ce mai întîii s-au întrepătruns încet una cu alta.

Nu știu ce m-a impresionat mai tare, în momentul acela, maniera suplă în care oamenii vîsleau laolaltă, sau mișcarea căreia îi dădeau naștere pe apă.

Știu doar că mi-am ținut suflarea, pentru că și acum, cînd privesc în urmă, fac la fel.

Tatăl meu era mic și firav și deloc puternic. Nu a durat mult pînă să-mi dau seama. Această descoperire, totuși, nu avea legătură cu vigoarea mușchilor săi. Fiecare copil are încredere în puterea tatălui său, atîta vreme cît acesta este în stare să stea între el și lume. Dar chiar înainte ca eu să mă fi putut gîndi la astfel de lucruri, să pot vorbi despre asta, trebuie să fi simțit că tatăl meu abia putea să reziste, el însuși, pe lume. Vedeam lucrul acesta în maniera resemnată în care tatăl meu părăsea casa, în fiecare dimineață, în uniforma de un cenușiu închis a societății de tramvaie – tatăl meu trebuie să fi fost singurul om din lume căruia o uniformă nu-i împrumuta nici un fel de prestanță ori de autoritate, ci, dimpotrivă, îl făcea să arate parcă și mai speriat și mai neajutorat, astfel încît oricine putea să vadă că el își purta hainele ca pe un scut. Avea, de asemenea, de a face cu maniera în care se reîntorcea acasă în fiecare seară, ca un animal care este mulțumit că-și regăsește culcușul, dar care tot nu se simte în siguranță. Așa îl trata și mama.

Mormăind și gemînd încetișor, ea se agita în jurul scaunului pe care cădea el. Îi turna o ceașcă de cafea sau de cicoare, îi slăbea gulerul, aducea un lighean cu apă pentru picioarele lui acoperite de umflături.

Nu mi-am disprețuit niciodată tatăl pentru felul său de a fi, știu chiar că, fără îndoială, l-am iubit. Mai întîii pentru că a existat un timp, un scurt timp în care mă ridică și mă purta pe afară pe umerii săi, iar mai tîrziu pentru că vedeam că trebuie să-și adune tot curajul pentru a continua să înfrunte lumea de afară, că nu-i mai rămînea nimic de oferit soției și copilului lui. Am înțeles de tînăr că mă puteam bizui doar pe mine. Am devenit un tînăr tăcut, închis în sine, ale cărui jocuri se desfășurau între mobilele și pledurile locuinței de la etaj și din care numai el ieșea învingător ori învins. Mai tîrziu, un școlar corect și sîrguincios, care din cauza inaptitudinii sale de a-și impune părerea, era privit de ceilalți ca fiind alunecos. Unicul copil a doi maturi prea ocupați cu ei înșiși, într-o casă mică și întunecoasă.

Pentru părinții mei, casa aceea cu nișele sale ciudate și cu ferestrele abia mai mari decît fantele de tragere trebuie să fi fost un vis împlinit. Au fost primii care s-au mutat, cimentul nu se uscăse încă în straturile de mortar, cînd și-au urmat mobilele masive, sus, pe scări. Nu strada cea nouă a fost importantă pentru ei, nu cartierul, și sigur nu vecinii, care erau cu toții necunoscuți celorlalți, dar care din prima zi s-au preocupat să se salute, să se întîlnească, să se viziteze, să-și facă servicii în speranța că, astfel, viețile lor vor deveni plăcute și mulțumite și vor merita osteneala. Atît cît au putut, părinții mei au evitat orice contact social. N-au fost oamenii, a fost chiar casa cea de la care așteptau siguranță și fericire, acoperișul, tavanele, pereții, cărămizile și mortarul. Sînt aproape sigur că au pătruns în ea cu hotărîrea de a deveni una cu fiecare colțișor și fiecare policioară, astfel încît să devină imposibil nu doar din punct de vedere social,

dar chiar biologic, ca ei să fie vreodată smulși de acolo. Lor le convenea o casă atît de strîmtă și întunecoasă pentru că rostul ei era acela de a fi pe cît de mică posibil ca și restul lumii.

Cartierul nostru fusese proiectat în anii crizei de către edilii orașului, oameni cu conștiință socială, care considerau sacră misiunea de a oferi poporului patru pereți și un acoperiș. Dar mai mult teoretic recunoșteau ei dreptul acestora de a locui în case pe placul și pe gustul lor. Altminteri, ne-ar fi oferit locuințe luminoase, spațiu și ferestre mari, în loc să plaseze într-un plan pur geometric, o succesiune de scuaruri, magazine, băi orașenești și porticuri care puteau fi străbătute într-un singur fel, oferindu-ne case alcătuite atît de restrictiv, că nici măcar un scaun, nemaivorbind de o masă ori o canapea, n-ar fi putut fi așezat într-un loc, altminteri decît consideraseră ei.

Străzile se deosebeau numai prin fațadele caselor. Unele ondulate se sfîrșeau în unghiuri drepte și netede, altele începeau drept, dar convergeau în serii de turnuri rotunde, încoronate cu metereze, ca atinse de aripa Evului Mediu. Cărămizile fuseseră așezate în moduri care mai de care mai ciudate pentru a închipui un model fascinant de linii și forme, nu în beneficiul vreunei case ori a locuitorilor săi, ci pentru a contribui la înfrumusețarea întregului, a străzii, a cartierului. Țiglele, tocurile geamurilor, jgheburile, ușile, scările, chiar numerele caselor păreau a se fi vrut a fi în primul rînd ornamente. Nu erau ale noastre și nu vor fi niciodată, noi eram numai îngăduiți să trăim sub ele.

Părinții mei erau locuitorii ideali pentru acest nou cartier. Cetățeni sincer mulțumiți de ceea ce autoritățile le oferiseră. Oameni fără chip, figuranți în complexul arhitectural admirat acasă și aiurea. Copii neauziți ai binevoitorilor oameni de seamă, copii care odată așezați la locul lor, nu vor murmura nicicînd vreun cuvînt de nemulțumire și plini de grațitudine nu vor face niciodată vreo mișcare în plus față de ceea ce era absolut necesar.

De nenumărate ori i-am auzit pe ai mei spunîndu-și că a fost un mare noroc acela că tatăl meu a putut găsi nu doar o casă, ci una aflată atît de aproape de locul lui de muncă. Lucra pentru societatea municipală de transport, în marele depou de tramvaie care, prin mijlocirea unui șir de uși, dădea pe malul rîului. Șinele lucitoare urmau cursul rîului pentru o vreme, după care o apucau în diferite direcții, înspre centrul orașului unde se află străzile comerciale, depozitele și palatul regal, către docuri, către gară, către alte suburbii care nu se opreau la malul apei ca a noastră, ci se pierdeau în pajiști, cu grădinițe, animale și porțiuni mlăștinoase. Tatăl meu nu văzuse niciodată aceste locuri, bănuiesc, și, probabil, nici nu a avut vreodată curiozitatea. Munca lui se desfășura în depou, se îngrijea de tramvaiele retrase, de verificarea transmisiilor și a roților, de curățarea podelelor și a scaunelor. Chiar depoul este adesea liniștit și mereu întunecos. Era pentru el o a doua casă.

Există o altă amintire din vremea copilăriei mele care este legată de rîu. Era o zi caldă, o zi fierbinte de vară. Aveam cinci sau șase ani. Fusese descărcat nisip pentru construcția noului pod. Noul pod aparținea cartierului nostru: construit în stilul străzilor noastre și brutal prevăzut cu șine de tramvai și felinare moderne, avea să pătrundă în orașelul liniștit de pe celălalt mal. Văd încă macaralele plutitoare, stîlpii și despărțiturile în care se afla apă. Și văd nisipul. Era atît de mult încît părea că o plajă temporară alb-aurie se ivise în mijlocul orașului, o plajă care începea un pic mai jos de țarm și unduia seducător către prospețimea rîului.

Căldura trebuie să o fi determinat pe mama să iasă din casă. Nu era ea femeia care să iasă, fără motiv, din casă, într-o zi de lucru. Tot căldura trebuie să fi fost cea care a împins-o înspre mica plajă. Poate să fi fost și eu răspunzător de asta; mic cum eram, am speculat cu meșteșug ciudățenia ei și, urmînd chemarea mea către apă, am îndrumat pașii ei. Purta